

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ 79ο • ΤΟΜΟΣ 158ος • ΤΕΥΧΟΣ 1781 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2005

Ἀφιέρωμα στὸν Σικελιανό

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ
ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ
ΠΩΛ ΕΛΥΑΡ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ
ΖΗΣΙΜΟΣ ΛΟΡΕΝΤΖΑΤΟΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΟΥΡΝΑΖΑΚΗΣ
ΣΟΦΙΑ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΦΗ ΠΕΤΚΟΥ
ΚΩΣΤΑΣ ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗΣ
ΑΡΗΣ ΜΠΕΡΑΝΣ
ΜΑΡΙΑ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Θησαυρίσματα

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ
ΠΛΑΤΩΝ ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ
ΗΛΙΑΣ ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ
ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΕΡΙΔΗΣ
RHIÉAS LEBÈSGUE

Μηνολόγιο

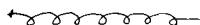
ΝΙΚΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΝΕΖΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ • ΝΙΚΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Νέα βιβλία

Σεπτέμβριος 2005

Παρότι παρουσιάστηκε στη λογοτεχνία τή δεκαετία του '60, ο Γιάννης Ευσταθιάδης, δέν έχει σχεδόν καθόλου προσεχτεί από τήν κριτική. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στίς τρεῖς ἀνθολογίες ποιητῶν τῆς γενιᾶς τοῦ '70 (στήν ὁποία καί ἀνήκει), δέν ὑπάρχει θέση γιά τήν ποίηση τοῦ Εὐσταθιάδη. Αὐτή ἡ ἀδικία, κατά τή γνώμη μας, πρέπει νά ἐπανορθωθεῖ. Ἄν ὅμως ἡ κριτική δέν τίμησε μέ τήν προσοχή της τό ἔργο τοῦ Εὐσταθιάδη, δέν συνέβη τό ἴδιο μέ τούς ἀναρχικούς τῶν Ἐξαρχείων, ἀφοῦ ἕνα τουλάχιστον σύνθημά τους στούς τοίχους εἶναι παράφραση κάποιων στίχων του. Τό σύνθημα εἶναι τό ἑξῆς: «Ἵπάρχει ζωή πρίν ἀπό τό θάνατο;»

ΝΙΚΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ

Ἡ σημερινή ἐλληνική ζωή χωρίς ὑπεκφυγές

Νίκος Α. Καδβαδίας, *Θά σᾶς τηλεφωνῶ, μυθιστόρημα, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Εστίας», Ἀθήνα 2004, σ. 199*

Εἶναι τό πέμπτο μυθιστόρημα τοῦ πεζογράφου καί τό ὄγδοο βιβλίο πεζογραφίας του — ἐκτός ἀπό τά μυθιστορήματα ἔχει στό ἐνεργητικό του δύο νουβέλες καί ἕναν τόμο μέ διηγήματα. Τό κείμενό του *Θά σᾶς τηλεφωνῶ* εἶναι συνταγμένο σέ πρῶτο πρόσωπο καί δίνεται ἀπό ἐνδοκειμενικό ἀφηγητή-πρωταγωνιστή, τά γεγονότα παρουσιάζονται μέ χρονολογική σειρά καί ὁ ἱστορικός χρόνος στόν ὁποῖο ἐκτυλίσσεται ἡ ἀφηγηματική δράση εἶναι ἡ τωρινή Ἑλλάδα καί εἰδικότερα ἡ σύγχρονη Ἀθήνα. Κεντρικά πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶναι ὁ ἀφηγητής Περικλῆς καί ἡ

γυναίκα του Ἀσπασία (Ἄσπα). Ἡλικιακά, τά πρόσωπα αὐτά ἀνήκουν μᾶλλον στή δεύτερη, ὅπως συνηθίσαμε νά λέμε, μεταπολεμική γενιά. Ἀπό ἄλλη ἀποψη, πρόκειται γιά ἕνα μυθιστόρημα ρεαλιστικοῦ προσανατολισμοῦ ἀπέναντι στίς καταστάσεις καί στά γεγονότα.

Τά διαδραματιζόμενα στίς σελίδες του εἶναι, πολύ συνοπτικά, τά ἀκόλουθα:

Ὁ Περικλῆς, ἕνα ἀγόρι φτωχῆς ὑπαλληλικῆς οἰκογένειας, ἀπό τούς Ἀμπελόκηπους τῆς Ἀθήνας, δείχνει ἀπό νωρίς μιά τάση νά μὴν κρύβει ὅ,τι θεωρεῖ ἀλήθεια. Μετά τό Δημοτικό καί τό Γυμνάσιο, ἂν καί ἔχει φιλολογικά ἐνδιαφέροντα, πιέζεται ἀπό τήν οἰκογένειά του νά σπουδάσει οἰκονομικά γιά νά μπεῖ σέ κάποια δημόσια θέση ὑπουργείου. Καί αὐτό γίνεται στό τέλος, σπουδάζει δηλαδή στήν Ἀνωτάτη Ἐμπορική Σχολή. Ἀποφοιτώντας ἀπό τή Σχολή, ὑπηρετεῖ τή στρατιωτική θητεία του, στή διάρκεια τῆς ὁποίας γνωρίζει ὀρισμένες ἀπροσδόκητες, ἐρωτικές καί μὴ, ἐμπειρίες. Μετά τή στρατιωτική θητεία του διορίζεται στό Δημόσιο, ζώντας ἀνέμελα μέ τόν ἀέρα τῆς κάποιας οἰκονομικῆς ἀνεξαρτησίας του. Τήν περίοδο αὕτη γνωρίζεται συμπτωματικά μέ τήν Ἄσπα, παιδί πρώτης γενιᾶς ἐσωτερικῶν μεταναστῶν στήν Ἀθήνα. Οἱ γονεῖς της ἦρθαν στήν πρωτεύουσα ἀπό τό μακρινό ὄρεινό χωριό τους, τή Δροσοπηγή, σέ ἀναζήτηση καλύτερης τύχης καί γιά νά καταφέρουν νά σπουδάσουν τή μοναχοκόρη τους. Ὁ Περικλῆς συνδέεται ἐρωτικά μέ τήν Ἄσπα, ἡ ὁποία τελειώνει ὅπου νά 'ναι καί ἐκείνη τήν Ἀνωτάτη Ἐμπορική Σχολή. Κρατοῦν κάπου δύο χρόνια τό δεσμό τους κρυφό ἀπό τούς γονεῖς τους, ἀλλά, μετά τήν «ἀστυνομική» ἀποκάλυψή τους ἀπό τόν θηριώδη πατέρα τῆς Ἀσπας, καταλήγουν ἐπειγόντως σέ γάμο. Τό ζευγάρι, ἐμφοροῦμενο ἀπό τίς μοντέρνες ἰδέες τῆς γενιᾶς του, ζεῖ ἀμέριμνο τήν ἐρωτική του σχέση ὡς τά χρόνια πού ἔρχονται στόν κόσμο τά δύο πρῶτα

παιδιά του (Γιῶργος, Πολυξένη ἢ Ζένια), ὅποτε κάτι ἀρχίζει νά ἀλλάζει. Ὡς τότε ἔμενε σέ ἓνα προικῶο «δυναράκι τῆς λεωφόρου Ἀλεξάνδρας», ἀλλά μετά τό αὐγάτεμα τῆς οἰκογένειας ἡ Ἄσπα ἔθεσε ἐπίμονα αἴτημα μεγαλύτερης κατοικίας. Καί ἐδῶ ἔχουμε μιά πρώτη ἀμυδρή ρωγμή στή σχέση τοῦ ἀντρώγου. Ὁ Περικλῆς, μετρώντας τά κουκιά, ἔβλεπε ὅτι δέν ἔβγαίνουν οἰκονομικά καί ἓνα τραπεζικό δάνειο, γιά νά ἀγοράσουν μεγαλύτερο διαμέρισμα δικό τους, τό θεωροῦσε, σύμφωνα καί μέ τίς ἰδέες του, ὀλέθρια ἐνέργεια. Τελικά ὡστόσο ἔγινε ἀκριβῶς αὐτό: πῆραν δάνειο καί ἀπόκτησαν ἀργότερα μεγαλύτερο διαμέρισμα. Ἡ δεύτερη, πιό σοβαρή, ρωγμή στή σχέση τοῦ ἀντρώγου σχετίζεται μέ τή διαφορετική στάση τοῦ καθενός ἀπέναντι στή συμπεριφορά τῶν παιδιῶν τους. Μιά μέρα ὁ πρωτότοκος Γιῶργος ἀνακοίνωσε στούς γονεῖς του ὅτι ὁ γυμνασιάρχης «τοῦ εἶχε πεῖ νά κουρευτεῖ». Ἡ ἀντίδραση τῶν γονιῶν ἦταν διαφορετική. Ἡ Ἄσπα θεώρησε δάνασο τόν γυμνασιάρχη, ἐνῶ ὁ Περικλῆς ἀπλῶς νομοταγῇ. Ἀποφασίστηκε τελικά νά κόψει πάνω πάνω τό μαλλί ὁ Γιῶργος, ὅμως ἡ ἀντίδραση τοῦ γυμνασιάρχου ἦταν μιά αὐστηρή προειδοποίηση πρὸς τοὺς γονεῖς νά κοποῦν πλήρως τά μαλλιά. Στήν περίπτωση αὐτή

ἡ Ἄσπα ἔγινε ἔξω φρενῶν.

«Ἀχου, καλέ αὐτός εἶναι φασίστας!» κραύγασε, καί κοιτάζοντας ἐμένα συνέχισε «ἀγάπη μου, δέν πρέπει νά περάσει ἔτσι αὐτό. Νά πᾶς νά τοῦ μιλῇς!».

Δέν ἤθελα νά πάω... [...] Παρ' ὅλα αὐτά [...] πῆγα στό Σχολεῖο, ὅπου βρέθηκα ἀπέναντι σ' ἓναν μελίχιο ἄνθρωπο πού μ' ἔβαλε εὐγενικά στή θέση μου...

Τά μαλλιά τοῦ Γιῶργου κόπηκαν.

Λίγες μέρες ἀργότερα ὁ Γιῶργος ἀνακοίνωσε στή μάνα του ὅτι μιά συμμαθήτριά του ἔκανε πάρτι καί εἶχε καλέσει ἐκεῖνον καί τήν Ζένια. Ἐκεῖνη ἐνθουσιάστηκε.

«Ὡραῖα, νά διαλέξουμε τί θά φορέσετε» εἶπε. «Δέν νομίζεις ὅτι ἀκόμα εἶναι μικροί γιά τέτοια» παρατήρησα ἐγώ.

Ἀπό τό σημεῖο αὐτό καί ὕστερα ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στόν Περικλῆ καί στήν Ἄσπα καί τά παιδιά μεγαλώνει. Τά παιδιά βέβαια ἀκολουθοῦν, ἔτσι ἢ ἄλλιως, τό δρόμο τους.

Ὁ Γιῶργος, ἀφοῦ κάνει δύο χρόνια φροντιστήριο γιά τό πολυτεχνεῖο, τά παρατάει γιά νά σπουδάσει διοίκηση ἐπιχειρήσεων σέ ἰδιωτικό κολέγιο. Μετά τό στρατιωτικό, βρίσκοντας κάποια δουλειά, ζητάει νά φύγει ἀπό τό σπίτι τῶν γονιῶν του. Ἡ Ἄσπα τό χαίρεται. Ὁ Περικλῆς, μετρώντας πάλι τά κουκιά, διαφωνεῖ. Ὁ Γιῶργος φεύγει ἀπό τοὺς γονεῖς του, χάνει τή δουλειά του καί δέχεται νά ἐργαστεῖ στό παντοπωλεῖο τοῦ νουνου τοῦ Κώστα. Γνωρίζει τήν Ἀναστασία (Σούζυ), τήν ἐρωτεύεται καί θέλει νά τήν παντρευτεῖ ἀμέσως. Ὁ γάμος γίνεται καί σέ ἓνα χρόνο τό ζευγάρι χωρίζει, εὐτυχῶς ἄκληρο... Σέ ὅλες τίς περιπτώσεις ἡ Ἄσπα ἀντιμετώπιζε θετικά τίς ἐνέργειες τοῦ Γιῶργου, ἐνῶ ὁ Περικλῆς τίς ἔβλεπε μέ ἔντονο σκεπτικισμό.

Ἡ Πολυξένη (Ζένια), «παίρνοντας τό πτυχεῖο τῆς Νομικῆς, δήλωσε ὅτι δέν εἶχε σκοπό νά μουχλιάσει σκυμμένη σέ χαρτιά, ἀλλά τήν τραβοῦσε ἡ δημοσιογραφία...» Πράγματι, στρέφεται πρὸς τή δημοσιογραφία, ἔχοντας τίς πλάτες τῆς μάνας της, πού στό μεταξύ ἐξελίχτηκε σέ οἰκονομικο-πολιτικό παράγοντα.

Ὁ Σπύρος σπούδασε τέσσερα χρόνια στό Πολυτεχνεῖο Πληροφορική. Ἐπειτα τά παράτησε γιά νά γίνει τραπεζικός ὑπάλληλος, ἔχοντας ἐξασφαλίσει τό διορισμό του σέ τράπεζα: εἶχε τή συγκατάθεση τοῦ πατέρα τῆς ἐρωμένης του (πῆγαιναν γιά γάμο), πού ἦταν κόρη διευθυντῆ τράπεζας...

Πέρα ἀπό τίς διαφωνίες πάνω στά παιδιά, τό χάσμα ἀνάμεσα στό ἀντρώγου θά πάρει ἀπό-

βλεφτες διαστάσεις έπειτα από ραγδαίες πρωτοβουλίες από τή μεριά τής "Ασπας. Τό πρώτο βήμα ήταν νά πάει στή Δροσοπηγή, τό όρεινό χωριό της, πού είχε εξελιχτεί σέ τουριστικό κέντρο, καί νά αξιοποιηθεί τό κληρονομημένο από τή θεία της «άνω» τοῦ πατρικοῦ της – έπισκευασμένο ώστόσο μέ νεότερο δάνειο τοῦ ἀντρόγυνου. Τό δεύτερο βήμα έγινε ὅταν ἡ "Ασπα ἄρχισε «νά χώνεται στό συνδικαλισμό καί νά δραστηριοποιεῖται σέ κλαδικές, συλλόγους, τοπικές» κ.λπ. Καί ὅταν ὁ Περικλῆς τή ρώτησε «τί στήν εὐχή περίμενε ἀπό αὐτό τό ὄψιμο ἐνδιαφέρον γιά τά κοινά, ἀφοῦ ήταν φῶς φανάρι ὅτι ὅλα καί παντοῦ ήταν στημένα», ἐκείνη ἀπάντησε: «νά βουλευτῶ ὅπως βολεύονται ὅσοι ἔχουν πιάσει τό "νόημα"». Τό τρίτο βήμα ἀφοροῦσε τήν ἐνασχόληση τής "Ασπας μέ τό χρηματιστήριο. Ἐχοντας μάλιστα ἰσχυρές διασυνδέσεις μέ τήν ἐξουσία, ἀπέσυρε τίς μετοχές της, παρά τήν ἀντίθετη γνώμη τῶν «ειδικῶν» χρηματιστῶν, λίγο πρὶν ἀρχίσει ἡ κατάρρευση τοῦ χρηματιστηρίου, ἀποκομίζοντας μέ τήν ἐνέργεια αὐτή μεγάλα κέρδη. Τό τέταρτο βήμα ἔχει νά κάνει μέ τήν ἐπιχείρηση τής "Ασπας νά παραγάγει κάλπικα ἐπιπλα παλαιᾶς ἐποχῆς, ἐπιπλα δηλαδή «πολυτελείας»... Τά οἰκονομικά ἀνοίγματα τής "Ασπας εἶχαν ὡς συνέπεια νά μεταφερθεῖ τό «μαγαζί» ἀπό τόν Νέο Κόσμο στά Πατήσια, καί ἀπό τά Πατήσια στό Κολωνάκι. Ἐκεῖ, στό Κολωνάκι, σέ ἕνα κατάστημα ὑπερπολυτελές, γίνονται τώρα τά νέα ἐγκαίνα, μέ τήν

παρουσία πολιτικῶν καί ἐξεχόντων πολιτῶν, φῶτα, δημοσιογράφοι, μαζί τους καί ἡ Ζένα ἀπαστράπτουσα, τ' ἀγόρια ἐνθουσιασμένα... [...] Ἐνα παιδί χάιδευε θαμπωμένο ἀπό τό πεζοδόρφο. Μαῦρο τσουλούφι, μάτια καστανά, φτηνό μπλουζάκι μέ τόν Παρθενῶνα τυπωμένο στό βάθος οὐρανί. [...] Στό μεταξύ εἶχε πλησιάσει τό παιδί ἕνας νέος ἀστυφύλακας καί κάτι τό ρωτοῦσε. [...] Τό ὄργανο τής τάξεως [...] ἔσπρωξε μαλακά στή ράχη τό παιδί νά φύγει... Τότε [μιλάει ὁ Περικλῆς] ἔφυγα

κι ἐγώ. Στήν εἴσοδο μέ πρόλαβε ὁ Κώστας.
«Μά πού πᾶς Περικλῆ;» ρώτησε ἀπορημένος.
«Ὅπου ἀνήκω» ἀπάντησα.

Ὁ Περικλῆς εἶχε πάρει ἀπό νωρίτερα τίς ἀποφάσεις του. Τά πολυτελῆ ἐγκαίνα τοῦ νέου καταστήματος τής "Ασπας καί τό παιδί μπροστά στή βιτρίνα πού ἔδωξε ὁ ἀστυνομικός, ήταν ἀπλῶς ἡ τελευταία σταγόνα πού ἔφυγε ἀπό τό ἥδη ξεχειλισμένο ποτήρι. Εἶχε φροντίσει νά ἐπισκευάσει τό μικρό πατρικό στό χωριό του καί ἐκεῖ θά πήγαινε μαζί μέ τά διδία του νά ἀσχοληθεῖ μέ τή μελέτη τής γλώσσας πού πάντα τόν ἀπασχολοῦσε. Ἔτσι, συντελέστηκε καί ὁ τυπικός χωρισμός μέ τήν "Ασπα καί, σχετικότερα, μέ τά παιδιά. Τά παιδιά πού ζήτησαν στήν τελευταία τους συνάντηση νά τοῦς τηλεφωνάει ἀπό τό χωριό. Ἐξ οὗ καί ὁ τίτλος: «Θά σᾶς τηλεφωνῶ»...

* * *

Ὅπως θά φάνηκε ἤδη, πρόκειται γιά μιά οικογενειακή ἱστορία, πού ἀφορᾷ κυρίως τό πῶς ἐξελίχτηκε ἡ σχέση ἐνός ἀντρόγυνου: ἐλευθέρου ἔρωτας, γάμος, ταυτότητα ἰδεῶν ἀρχικά, παιδιά, ὑλικές ἀνάγκες, διάσταση ἀπόψεων καί ἐνεργειῶν, ἀποξένωση καί χωρισμός. Ὅλα αὐτά στό πλαίσιο τῶν γενικότερων ἰδεολογικῶν, πολιτικῶν καί κοινωνικῶν δεδομένων τῆς ἐποχῆς. Στό περιθώριο τῆς σχέσης τοῦ Περικλῆ μέ τήν Ἀσπασία μᾶς δίνονται μερικά στοιχεῖα ἀπό τή μεταπολεμική φτώχεια, ἀπό τήν κάποια εὐμάρεια καί τίς ἰδεολογικές ζυμώσεις τῆς δεκαετίας τοῦ '60, ἀπό τήν περίοδο τῆς δικτατορίας, καί βέβαια ἀπό τίς ἀλλαγές πού συντελέστηκαν μετά τή μεταπολίτευση. Ἀναφορικά μέ τό ἀντρόγυνο, παρακολουθοῦμε μιά ἀφήγηση δοσμένη ἀπό τήν ὀπτική γωνία τοῦ Περικλῆ, ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ ὅ,τι πιστεύει ὁ ἴδιος, διακαίνει σέ ἐξαρετικό βαθμό τίς θέσεις του.

Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή ὁ Περικλῆς παρουσιάζεται σάν ἄνθρωπος μέ ἠθικές ἀρχές, ἐνῶ ἡ Ἄσπα, ἀπό τή στιγμή πού παίρνει ἀποστάσεις ἀπό αὐτόν, σάν ἀδίστακτη καιροσκόπος. Λιγότερο σαφές, ἀλλά συνεχῶς παρούσα μέσα στήν καθημερινή πράξη, εἶναι ἡ διαφορά πού παρατηρεῖται στόν ἰδεολογικό τομέα. Ὁ Περικλῆς ὁμολογεῖ πῶς δέν ὑπῆρξε ἰδιαίτερα σταθερός στόν τομέα αὐτόν. «Ἐγώ» λέει

ἀπό συντηρητικούς ἔγινα πρῶτα ὁπαδός τοῦ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ, μετά τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ, μετά τοῦ ἐπαναστατικοῦ, μετά τοῦ ἀπροσδιόριστου, μετά τοῦ φαρισαϊκοῦ εὐρωπαϊκοῦ, καί τελικά ἀπογοητευμένος ἀνένταχτος ὑπήκοος...

Ταυτόχρονα ὅμως ἔμεινε συνεπέστερος σέ ὁρισμένες ἄλλες ἰδεολογικές θέσεις: συνέχεια τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, ἐμμονή στίς παραδόσεις, ἐνιαία ἐλληνική γλώσσα, ἐθνική ἰθαγένεια... Θέσεις πού ἀφήνουν νά διαφανεῖ ἓνα λανθάνον πλῆγμα ἐθνικιστικῶν ἰδεῶν. Ἀπέναντι σέ αὐτά ἡ Ἄσπα ἔχει νά ἀντιπαραθέσει τόν ἀνθητικιστικό ρεαλισμό της. Ἐναν ρεαλισμό πού εἶναι μέ τό μέρος τῆς ἐξουσίας, τοῦ χρήματος καί τῆς κοσμικῆς λάμψης... Λίγο πρὶν φύγει γιά τό χωριό του ὁ Περικλῆς, συλλογιζόμενος τή ζωή του μέ τήν Ἄσπα, καταλήγει στήν ἀκόλουθη μελαγχολική διαπίστωση: «Πράγματι, ἐμεῖς γι' ἄλλοῦ εἴχαμε ξεκινήσει καί ἄλλοῦ μᾶς πῆγε ἡ ζωή». Τώρα θέλει νά πάει στό χωριό του, πιστεύοντας πῶς ἡ παραμονή σέ αὐτό θά τόν βοηθήσει νά ἀνακτήσει τόν χαμένο ἑαυτό του: «ἐκεῖ τουλάχιστο μπορεῖ νά ξαναβρῶ τόν ἑαυτό μου».

Στό σημεῖο τοῦτο θά ἤθελα νά σταθῶ γιά λίγο στό θέμα τῆς γλώσσας. Ὁ ἀφηγητής κάνει, ὅταν τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία, ἐπιστημάνσεις σέ γλωσσικά λάθη, ἰδίως τῆς Ἄσπας. Δίνει μεγάλη σημασία στή γλώσσα καί ὑπερασπίζεται τήν ὀρθή χρήση της. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή θά ἦταν σκόπιμο νά δεῖ κανεῖς πῶς χρησιμοποιεῖ τή

γλώσσα ὁ ἴδιος. Γενικά, θά ἔλεγα, τή χρησιμοποιεῖ ἀλάνθαστα, μέ τή διαφορά ὅτι ὁρισμένες λεπτομέρειες σάν νά ξεφεύγουν ἀπό τήν ἰδεολογική γραμμή του. Παρατηρῶ π.χ. ὅτι δέν ἀποφεύγει λέξεις καί φράσεις τοῦ συρμοῦ, μολονότι οἱ συρμοί δέν εἶναι τοῦ εἶδους του. Λέξεις ὅπως: «διαδικασία», «ἐπιλέγω-ἐπιλογή», «λειτουργῶ» (στή φράση «λειτουργώντας ταυτόχρονα καί ὡς κράχτης»), «ξερόλες», «πακέτο» (μέ τήν ἐννοια τῆς δέσμης), «παίζω» («τό ἔπαιξε μετά πολλῶν ἐπαίνων ἀντιστασιακός»). Καί φράσεις ὅπως: «μοῦ πετοῦσε τό μπαλάκι», «μοῦ πῆγε στό κόκκινο τά νεῦρα». Παρατηρῶ ἐπίσης ὅτι δέν ἀποφεύγει νά χρησιμοποιεῖ ξένες λέξεις ἀμετάφραστες, γραμμένες μέ ἐλληνικά στοιχεῖα. Π.χ.: «ἱματζ», «προμενάντ», «φό μπιζού». Ὅπως καί ξένες λέξεις ἀμετάφραστες, γραμμένες μέ ξενικά στοιχεῖα: «debates» (στόν πληθυντικό μάλιστα, πού 'σαι Κιουρτσάκι!), «wedding list», «make love not war», «homo novus». Σπάνια, τέλος, καί λέξεις πού ἐλέγχεται ἡ κυριολεξία τους. Π.χ.: «Ἄν ξερεῖς πόσο λυπᾶμαι» εἶπα, καί τό ἐνοοῦσα». Καί ἄλλοῦ μέ τήν ἴδια σημασία «Ἐννοῶ» ἐπέμενα». Τό ῥημα «ἐννοῶ» στήν ἐλληνική σημαίνει «καταλαβαίνω, κατανοῶ, διανοοῦμαι». Ὅχι «πιστεύω κατά βάθος αὐτό πού λέγω», ὅπως κακῶς μεταφράζεται ἀπό τήν ἀγγλική. Μέ διαφορετικό τρόπο, δέν κυριολεκτεῖ ἡ λέξη «πουθενά», ὅπως χρησιμοποιεῖται στή φράση «ἀπό τό πουθενά ἐμφανίστηκε μιά συμπαθητική καί ἐλαφρά σταφιδισμένη γυναικούλα». Ὅσο ξέρω, ἡ λέξη «πουθενά» χρησιμοποιήθηκε ἔτσι ἀπό τοὺς Ἀμερικανούς δημοσιογράφους μετά τή νίκη τῆς Πατουλίδου στά 110 μέτρα μέ ἐμπόδια γυναικῶν στοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες τῆς Ἀτλάντα. «Ἦρθε ἀπὸ το πουθενά», εἶπαν γιά τήν ἀθλήτριά μας, ἐννοώντας ὅτι δέν ἦταν γνωστή καί διακεκριμένη ἀπὸ πρὶν. Τήν ἴδια λέξη, «πουθενά», τήν πῆραν καί τήν χρησιμοποιοῦν ἄκριτα οἱ δικοί μας δη-

μοσιογράφοι. Όμως στην πραγματικότητα κανείς δεν έρχεται από τό «πουθενά». Όλοι από κάπου έρχονται. Ή ακριβολογία επιβάλλει νά λέμε κάθε φορά από πού έρχονται, αλλιώς αερολογούμε.

Οί παραπάνω γλωσσικές επισημάνσεις αποτελούν ασφαλώς παρωνυχίδες μέσα σέ ένα κείμενο διακοσίων περίπου σελίδων. Στή συγκεκριμένη περίπτωση ωστόσο, τόν γλωσσικό έλεγχο τόν θέτει ο ίδιος ο αφηγητής, μέ τή στάση του καί τά λεγόμενά του.

Μιλώντας γιά τή γλώσσα αναφέρθηκα στόν αφηγητή καί όχι στόν συγγραφέα. Είναι μιά διάκριση πού, αν καί αυτονόητη, δέν είναι άσκοπο νά τή θυμίζουμε. Ο συγγραφέας, από τή στιγμή πού διαπλάθει έναν αφηγηματικό χαρακτήρα, όφειλε νά τού αποδώσει καί τό γλωσσικό του ιδίωμα. Ο συγγραφέας είναι υπεύθυνος γιά τή γλώσσα τών προσώπων του, αλλά σύμφωνα μέ τήν ιδιαιτερότητα τού καθενός. Συνεπώς, ή γλώσσα τών αφηγηματικών προσώπων δέν αποτελεί ακριβώς προσωπική γλώσσα τού συγγραφέα. Μάλιστα ο συγγραφέας εύστοχεί στό βαθμό πού ή γλώσσα τών αφηγηματικών προσώπων του ανταποκρίνεται στήν άτομικότητά τους, τήν κράση τους, τό περιβάλλον τους, τήν παιδεία τους, τίς ιδέες τους. Άπευθείας εύθύνη τού συγγραφέα είναι νά δίνει χαρακτήρες πειστικούς ή, όπως λέμε, νά δημιουργεί πρόσωπα ζωντανά. Τό κύριο καί τό πιό ολοκληρωμένο πρόσωπο στό Θά σās τηλεφωνώ είναι βέβαια ο αφηγητής Περικλής. Ένα πρόσωπο ολοζώντανο, πού δέν αφήνει καμιά στιγμή νά αμφιβάλλει κανείς γιά τή γνησιότητά του. Ή ιδιαιτερότητά του διαγράφεται μέ εύκρίνεια σέ όλη τήν έκταση τού έργου. Είναι άλλωστε αναγνωρίσιμο ως πρόσωπο τής σύγχρονης κοινωνικής μας πραγματικότητας. Άνάλογα πειστικός είναι, μπορώ νά πώ, καί ο χαρακτήρας τής Άσπας, αλλά μέ

άσαφέστερο περίγραμμα από εκείνο τού Περικλή. Τά άλλα, τά δορυφορικά πρόσωπα, έχουν καί αυτά ως ξεχωριστές περιπτώσεις τήν αντιστικτική ζωντάνια τους. Ο πατέρας τού Περικλή, ή μάνα του, τά παιδιά τού αντρόγνου. Καί από τήν άλλη πλευρά ο πατέρας τής Άσπας καί οί άλλοι συγγενείς της πού δίνονται μέ καλοδιάθετη εірωνία γιά τή μονοκόμματη χωριάτικη συμπεριφορά τους. Μέ τό ίδιο πνεύμα σχολιάζονται από τόν αφηγητή τά σχετικά μέ τήν τουριστική ανάπτυξη τής όρεινης Δροσοπηγής, τού χωριού τής Άσπας. Έδώ μάλιστα υπάρχει καί ένα εύφες εύρημα: «στό βουνό» οί άνθρωποι τού χωριού «άνακάλυψαν κι έναν μεγάλο βράχο πού κουνιέται από μόνος του καί τόν αξιοποίησαν βάζοντας σάιτ στό Ίντερνετ». Καθόλου παράξενο αφού άνάλογες «έφευρέσεις» έχουν υιοθετηθεί ήδη σέ όρισμένα μέρη.

Ο λόγος τού βιβλίου, στό πλαίσιο τής διάκρισης πού προανάφερα, ρέει άπρόσκοπτα, χωρίς στιγμές άμηχανίας ή κομπιάσματα. Προπάντων όμως είναι ένας λόγος τής καθημερινής ζωής πού ανταποκρίνεται εύθως στά γεγονότα καί στίς καταστάσεις πού καλύπτει. Ένας λόγος, κοντολογίς, πρακτικός, λόγος έμπράγματος. Μέ μιά εξαίρεση ωστόσο. Στήν άρχή τού κάθε κεφαλαίου ο αφηγητής, προτού αναφερθεί σέ πρακτικά ζητήματα, κάνει ένα γενικότερο σχόλιο. Σχόλιο, λίγο φιλοσοφικό, λίγο κοινωνιολογικό, λίγο έθνικιστικό, λίγο γλωσσολογικό, λίγο διάφορα... Έτσι πού ως ένα βαθμό τά σχόλια αυτά νά διέπονται από ένα διδακτικό καί κάπως κηρυγματικό πνεύμα. Αύτά τά σχόλια δέν συνιστούν βέβαια έμπράγματο λόγο, αλλά θεωρητικές θέσεις πάνω σέ όρισμένα θέματα, τά όποια σχετίζονται από κάποια πλευρά μέ τά κεφάλαια πού ακολουθούν. Ή γνώμη μου είναι πώς αποτελούν ξένα σώματα μέσα στό όλο έργο καί από τήν άποψη αυτή άδρανές υλικό στήν αφηγηματική ροή τού λόγου. Κάλιστα θά μπορούσαν νά

ἀφαιρεθῶν χωρίς νά φανεῖ ἡ ἔλλειψή τους. Ἄς σημειωθεῖ, ἀναφορικά μέ τήν ὑφή τοῦ λόγου στό *Θά σᾶς τηλεφωνῶ*, ὅτι συχνά χρωματίζεται ἀπό μιά λεπτή πειρακτική ἢ χιουμοριστική διάθεση.

Τελειώνοντας, θέλω νά πῶ ὅτι τό μυθιστόρημα τοῦ Καθβαδία θίγει ζωτικές πτυχές τῆς σημερινῆς οἰκογενειακῆς, κοινωνικῆς καί πολιτικῆς ζωῆς. Ἔχει κάτι νά πεῖ πάνω σέ αὐτά καί τό λέγει μέ εὐθύτητα καί παρρησία. Δέν μιλάει μέ ὑπεκφυγές καί δέν κολακεύει καμιά πλευρά. Προπάντων ὅμως θέτει τό ὅλο πρόβλημα πού θίγει σέ ὑπαρξιακό ἐπίπεδο. Κατά τρόπο πού, τελικά, οἱ ἐνέργειες τῶν ἀφηγηματικῶν προσώπων νά ἀποκοτῶν δραματικό βάθος. Οἱ ἐπαγγελματικές σταδιοδρομίες π.χ. τῶν τριῶν παιδιῶν τοῦ ἀντράχου, ἔχουν κάτι τό τυχοδιωκτικό καί τό ἀπώτερο δυσοίωνα. Τό ἴδιο ἐπίσης ἡ ἀλλαγὴ πορείας τῆς Ἀσπας. Ἀπό τό ἄλλο μέρος, διαφορετικά δυσοίωνα εἶναι ἡ ἀντίδραση τοῦ οἰκογενειάρχου Περικλῆ νά πάει νά κλειστεῖ στό πατρικό σπιντάκι τοῦ χωριοῦ του. Μιά κίνηση ἀδιέξοδη καθαυτή, ἀλλά ἐνδεικτική μιᾶς κατάστασης πραγμάτων, ὅπου, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Περικλῆ, «ἡ πραγματικότητα ἀντιγράφει τίς τηλεοπτικές ἐκπομπές». Ἀνάλογο ἀναχωρητισμό μέ αὐτόν τοῦ Περικλῆ εἶχε παρουσιάσει, τρία χρόνια πρὶν ἀπὸ τόν Καθβαδία, ὁ Ἄρις Ἀλεβίζος στό μυθιστόρημά του *Τό ἀόρατο ἄσυλο*. Πρόκειται ἄραγε γιά τυχαία σύμπτωση ἢ μήπως γιά τήν ἐπισήμανση μιᾶς δυνάμει τάσης πού δέν ἔχει πάρε ἀκόμα φανερές διαστάσεις; Εἶναι πάντως γνωστό πὺς οἱ πρὸ προικισμένοι νέοι μας ἐγκαταλείπουν τή χώρα, ἀπογοητευμένοι ἀπὸ τήν ἀναξιοκρατία πού ἐπικρατεῖ ἐδῶ, γιά νά ἀναζητήσουν καλύτερο περιβάλλον σέ προηγμένες χώρες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀπὸ τῆ φλεβοτομίας στὸν γύψο

Παραμονές τῆς Ἐπανάστασης τῆς 3ης Σεπτεμβρίου, στίς 7 Αὐγούστου 1843 στό Παρίσι, γράφει ὁ Ἰωάννης Κωλέττης στὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο:

Ἰατρικῶς σκεπτόμενος ἐπρότεινες ἀρίστην θεραπευτικὴν μέθοδον· ἀλλ' ὅταν ὁ ἀσθενὴς ἐπιμένει εἰς τό νά μὴ θέλῃ νά φλεβοτομηθεῖ, τότε τί πρέπει νά γίνη; Νά τόν ὑποχρεώσῃς διὰ τῆς βίας, θέλεις μοι εἰπῇ νά ὑπακούσῃ εἰς τὴν παραγγελίαν μου [...].¹

Φυσικά πρόκειται γιά μιά μεταφορά: ἀπὸ τὴν ἱατρικὴν στό χωρὸ τῆς πολιτικῆς· δὲν τῆς λείπουν ὅμως στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τά «πραγματικά» στοιχεῖα. Πράγματι, ἡ φλεβοτομία ἀποτελεῖ τά χρόνια αὐτὰ τὴν θεραπευτικὴν μέθοδο τῆς μόδας· ἐξάλλου ὁ ἐπιστολογράφος ἔχει σπουδάσει καὶ ἀσκήσει τὴν ἱατρικὴν. Ἀντίθετα, οἱ μεταγενέστεροι χρῆστες τῆς εἶναι ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον, ὅπως θά δοῦμε, κομπογιαννίτες.

Γιατρός στὴν ἱατρικὴ αὐτὴ μεταφορὰ, ὅπως θά δεῖξαι ἡ χρῆσις καὶ ἡ κατάχρησις τῆς, εἶναι κατὰ κανόνα ὁ πολιτικός, ἐνῶ ἀσθενὴς εἶναι ὁ λαός. Αὐτὲς εἶναι οἱ «σταθερές» τῆς μεταφορᾶς· ὁ παράγοντας πού ποικίλλει εἶναι ἡ μέθοδος τῆς θεραπείας. Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ εἶναι ἰδιαίτερα δημοφιλὴς σέ ἐποχὲς συνταγματικῆς ἀνωμαλίας, περιορισμοῦ τῶν ἐλευθεριῶν καὶ στέρησης τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτη. Χρησιμοποιεῖται συνήθως ὡς πρόσχημα τοῦ ἀπολυταρχισμοῦ καὶ ἄλλοι γιά τὴν ἐγκαθίδρυση μιᾶς δικτατορίας.

¹ John Petropoulos, *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση κράτους στό ἐλληνικὸ Βασίλειο (1833-1843)*, ΜΙΕΤ Ἀθῆνα 1986, τόμ. Β', σ. 591.